

Ігнатченко І. Г.
кандидат мистецтвознавства, кандидат юридичних наук,
асистент кафедри адміністративного права
Національний університет
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»
м. Харків, Україна

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ ЯК ЧИННИК РЕФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА

Незважаючи на довгоочікуване прийняття базового Закону України «Про культуру» і визначення в ньому основних засад і пріоритетів державної політики у сфері культури, зараз триває процес формування останньої, адекватної сучасним соціально-економічним реаліям, впроваджуються нові інноваційні механізми її реалізації. У той же час позитивний досвід світової цивілізації містить не лише досягнення у сфері економіки та політики, але й включає в себе напрацьовані механізми культурної співпраці та взаємозбагачення. Це надає дію Україні, реальну й унікальну можливість синхронізувати свій культурний розвиток і погляди на засоби і форми державного впливу на культурний процес з міжнародним співтовариством.

Забезпечення культурних прав громадян, збереження та розвиток культурної самобутності нації, формування конкурентоспроможності національної культури й участі України в міжкультурних обмінах у сучасному світі потребує інтенсифікації наукових досліджень культури як детермінанти суспільних трансформацій. Розв'язанню нагальних проблем культурної політики присвячені численні праці російських та українських авторів як-от Л. С. Востряков, В. С. Жидков, А. Я. Флієр, В. П. Андрущенко, Ю. П. Богуцький, І. Д. Безгін, О. А. Грищенко, І. М. Дзюба, М. Г. Жулинський, В. Г. Кремень, В. І. Малімон, В. А. Скурагівський, П. І. Надолішній, Г. П. Чміль, С. А. Чукот та інші. Важливу роль мають дослідження європейських і американських вчених, таких, як В. Болто, Ч. Лендрі, С. Манді, Ф. Матарасо, Е. Еверітт, Д. Адамс, А. Голдбард, Г. Хілдман-Чартрац, К. Мак-Кохи. Водночас системний аналіз сучасної наукової літератури з питань державного управління засвідчує, що в науковому плані проблема культурної політики держави в її юридичному аспекті, як чинника реформування суспільства у напрямку модернізації, на сьогодні залишається дослідженою ще недостатньо, що підтверджує актуальність обраної теми та визначає мету даної роботи.

Намагаючись увійти до світової спільноти як відкрита соціальна і демократична держава, одним з пріоритетних напрямів державної політики Україна декларує забезпечення рівних можливостей доступу до цінностей культури і культурної діяльності.

Реформаторська діяльність в соціально-правовій сфері культурної політики ще тільки починає приносити перші результати. Проте загальна, системна картина соціальної держави доки ще не готова. Тому сьогодні проблема становлення національної культурної політики як важливого елементу цієї системної картини особливо актуальна і вимагає ретельного концептуального опрацювання. Не випадково, на думку експертів Ради Європи, Україна як географічно найбільша європейська держава ХХІ ст., яка продовжує модернізуватися, має зосередитися саме на практичних питаннях культури та культурної політики.

Отже, спочатку треба узагальнити основні концептуальні підходи до визначення поняття «державна культурна політика».

Прийнято вважати, що культурна політика як окремий метод державного управління з'являється в Європі у кінці XVIII століття. Так, вже за часів Французької Революції адміністративна, законодавча і інтелектуальна еліта посилено працювала над створенням «культури» як області управління людьми, громадянами, співтовариствами і населенням. Активно розроблялися мовна політика, національний курс держави, концепція національних і публічних музеїв і бібліотек тощо.

Одно з перших визначень цього терміну було дано на круглому столі ЮНЕСКО в 1967 році в Монако. У доповіді «Політика у сфері культури - попередні міркування» під політикою у сфері культури було вирішено розуміти «комплекс операційних принципів, адміністративних і фінансових видів діяльності і процедур, які забезпечують основу дій держави в області культури». У цьому контексті реалізація політики у сфері культури є «усією сукупністю свідомих і обдуманих дій (чи відсутність дій) в суспільстві, спрямованої на досягнення певної культурної мети, за допомогою оптимального використання усіх фізичних і духовних ресурсів, які має в розпорядженні суспільство зараз».

На Всесвітній конференції з політики в галузі культури (Мексика, 26 липня - 6 серпня 1982 р.) було прийнято Декларацію Мехіко з політики в галузі культури, яка сформулювала основні принципи сучасної культурної політики. ЮНЕСКО при визначенні принципів культурної політики виходить з широкого розуміння культури як сукупності «яскраво виражених рис, духовних і матеріальних, інтелектуальних і емоційних, які характеризують суспільство або соціальну групу». Культура, у такому розумінні, включає у себе, «крім мистецтва і літератури, способи життя людини, основні права людини, системи цінностей, традиції і віри» [1]. Тому, основоположними принципами культурної політики, за ЮНЕСКО, є: (а) принцип єдності і різноманіття, (б) принцип культурного виміру розвитку людства, (в) принцип культурної демократії, (г) міжнародна культурна співпраця.

Подальша розробка загальної стратегії державної культурної політики у світі здійснювалася згідно з цілями і принципами, закріпленими в найважливіших міжнародно-правових документах про культуру: Міжнародній програмі заходів Всесвітньої комісії з культури й розвитку «Наше творче розмаїття» (Генеральна асамблея ЮНЕСКО, 1995 р.); програмі дій «Використання культурної політики з метою розвитку», прийнятій на Міжурядовій конференції європейських держав (Стокгольм, 1998 р.); Докладі по культурі ЮНЕСКО (2000 р.); Європейської культурної конвенції, інших документах Ради Європи; документах Європейського культурного фонду та Європейської асоціації художніх організацій. Розробляючи програму діяльності на 2011-2012 рр., головним напрямом діяльності в галузі культури та комунікації ЮНЕСКО визначила інтеграцію міжкультурного діалогу та культурного різноманіття у національній політиці.

Проблематика державної культурної політики в теоретичному плані вимагає комплексного поєднання різних підходів до її реалізації, серед яких можна виділити два основних: (а) традиційний структурно-інституціональний (його ще називають систе-

мний або ресурсний), коли культурна політика розглядається через призму повноважень, здійснюваних органами державної влади, місцевого самоврядування та іноді громадськими організаціями і (б) функціонально-управлінський, пов'язаний з більш сучасною концепцією існування культурно-політичного процесу. Вони фактично пов'язані з існуванням двох парадигм державної культурної політики у світі, які отримали назви «патерналістської» та «партнерської», однак звичайно у «чистому» вигляді жодна з них не існує, а їх складові елементи знаходяться у постійній взаємодії. Фактично мова йде лише про превалювання тієї чи іншої моделі під час вибору тих чи інших напрямків і інструментів державного регулювання у сфері культури, а також реалізації культурно-політичних рішень.

Перший з названих підходів, відповідає так званій «французькій» або «патерналістській» моделі державної культурної політики. При цьому актуалізуються питання пов'язані з принципами побудови (централізація-децентралізація, деконцентрація тощо) і діяльності системи органів управління культурою у державі, включаючи розмежування компетенції і рівні фінансування. Остання може бути розглянута у статисті, однак важливо бачити й динаміку її функціонування. Тому інший підхід пов'язаний з розглядом особливостей постійного культурно-політичного процесу у державі, безупинного і повсякденного. Для цього логічно використовувати категорії й терміни відповідної концепції, яка характерна для так званих «американської» та «британської» моделей культурної політики, які ще називають «партнерськими» або «риночними»

На нашу думку, у контексті України доцільно було б поєднати елементи різних систем. Зокрема, з «американської» моделі, можна запозичити систему податкових пільг для приватних осіб і корпорацій, які підтримують культуру, а також часткове або й повне звільнення від податків некомерційних мистецьких організацій, акцій, окремих митців. З «британської» – збільшення об'єму коштів, що виділяються на культуру, у державному бюджеті. З «французької» – з одного боку, контроль державних структур за процесом виділення та розподілу коштів, а з іншого, допомогу та сприяння місцевим органам влади.

Діячий базовий Закон України «Про культуру» не дає визначення політики держави у сфері культурного розвитку, хоча у попередніх проектах цього акту спочатку передбачалося його закріплення як «сукупність принципів і норм, якими керується держава у своїй діяльності зі збереження, розвитку і розповсюдження культури, а також комплекс дій, спрямованих на досягнення певних культурних цілей». Звичайно подібне статичне визначення не задовольняло потреби сучасного регулювання культурної сфери, але й абсолютна відсутність останнього навряд чи є позитивною його рисою. Отже, говорячи про державну політику у сфері культури, до її змісту обов'язково необхідно включати власне діяльність держави, спрямовану на максимально можливе забезпечення основної ролі культури в розвитку і самореалізації сутнісних сил людини, збереження національної самобутності народів, утвердження їх гідності.

Узагальнюючи, слід відмітити, що модернізація існуючої системи управління культурною політикою в Україні із використанням найкращих здобутків з досвіду різних країн, які використовують різні моделі її формування і реалізації, дасть можливість чіткіше збудувати власну систему державного регулювання розвитку культури на загальнодержавному і регіональному рівнях, і, крім того, не фрагментарно, а комплексно вписати культурну політику держави в систему механізмів реформування суспільства.

Література:

1. Декларація Мехіко щодо політики у сфері культури [Електронний ресурс] // ЮНЕСКО; Декларація, Міжнародний документ від 06.08.1982. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_730